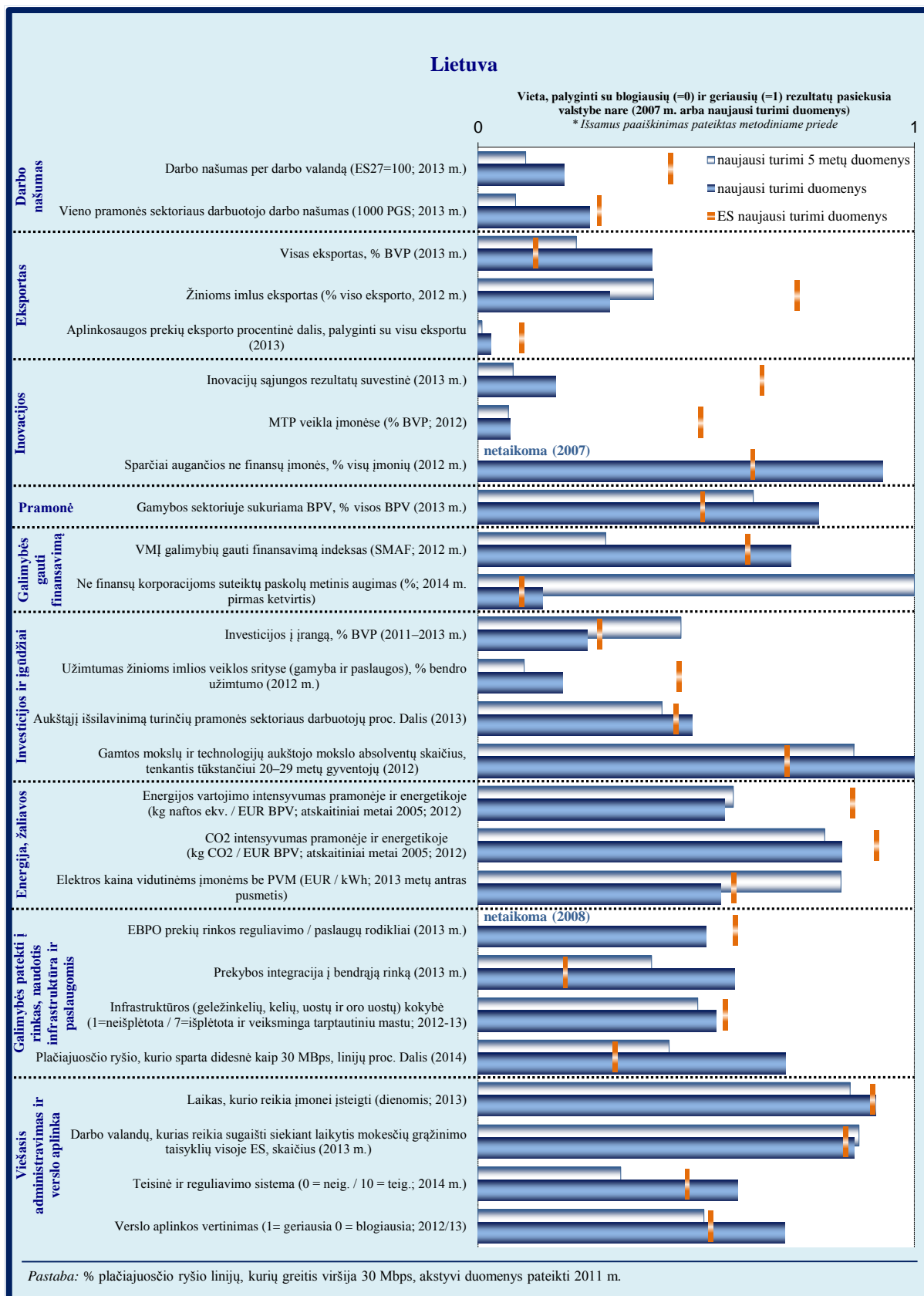
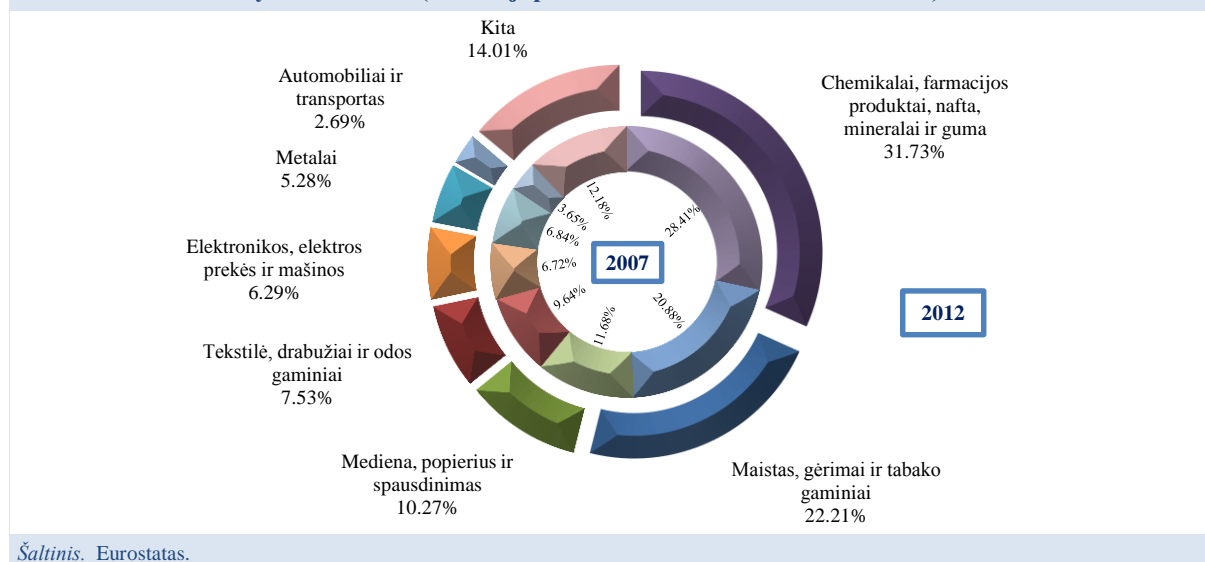

3.15 Lietuva

3.15.1 lentelė. Gamybos sektoriai (bendroji pridėtinė vertė bazinėmis kainomis). Lietuva

3.15.1 Įžanga ir rezultatai

Lietuvos gamybos sektorius, palyginti su ES vidurkiu, yra stambus – 2012 m. jis sudarė apie 21 proc. BVP. Palyginti su visoje ES mažėjančios gamybos tendencija, Lietuvoje gamybos dalis BVP struktūroje nuo 2000 iki 2012 m. padidėjo dviem procentiniais punktais. Tuo laikotarpiu tai buvo trečias pagal dydį padidėjimas tarp valstybių narių. Lietuvos gamybos sektorius daugiausia grindžiamas žemo ir vidutinio lygio technologijų pramone.

2011 m. Lietuva buvo santykinai pranaši medienos ir medienos gaminių, baldų, tabako, maisto, gėrimų, popieriaus, drabužių, rafinuotos naftos, cheminių medžiagų, guminių ir plastikinių dirbinių srityse. Paslaugų sektoriuje ji buvo santykinai pranaši transporto ir kelionių srityse⁽¹⁾. Lietuvos pramonės uždavinys – patobulinti technologijas, naudojamas produktams gaminti, ir plėtoti daugiau žinių imlių paslaugų. Lietuvos vyriausybė nustatė strateginį tikslą iki 2015 m. tapti Šiaurės Europos paslaugų centru ir tam išplėtojo aukštus informacinių ir ryšių technologijų standartus.

Lietuvos pramonė galėtų padidinti darbo našumą ir kartu konkurencingumą. Nors nuo 2008 m. jos rezultatai, palyginti su kitų valstybių narių rezultatais, pagerėjo, pagal našumą (per valandą pagaminamą produkcijos kiekį) ji gerokai atsilieka nuo geriausių rezultatų pasiekiančių valstybių narių. Taip pat būtų galima padidinti vieno darbuotojo našumą gamybos

srityje. 2012 m. Lietuvoje darbo našumas (vieno darbuotojo našumas) siekė 72 proc. ES vidurkio.

Realusis efektyvusis valiutos kursas nuo 2012 m. gruodžio mėn. iki 2013 m. gruodžio mėn. padidėjo 1,7 proc. (per ankstesnius ketverius metus šis kursas mažėjo)⁽²⁾. Tai iš dalies galėjo lemti sumažėję kelių prekybos partnerių, ypač Rusijos ir Ukrainos, valiutų kursai. Nepriklausomų valstybių sandrauga (NVS) sudaro 31,6 proc. Lietuvos eksporto paklausos. 2013 m. eksporto augimas pradėjo stabilizuotis ir kyla grėsmė, kad dėl didėjančių darbo sąnaudų ir mažėjančių NVS šalių valiutų kursų gali pradėti mažėti nuo 2009 m. didėjęs konkurencingumas. Faktiškai mėnesinis darbo užmokestis ėmė didėti, nors iš dalies tai lėmė vienkartinis minimalaus darbo užmokesčio padidėjimas. Šiek tiek padidėjo darbo sąnaudos produkcijos vienetui. Siekiant išlaikyti dabartinį Lietuvos konkurencingumo lygį, didėjančias darbo sąnaudas reikėtų kompensuoti didinant našumą. Reikia didinti verslo investicijas ir toliau vykdyti reformas, kad pagerėtų verslo aplinka. Darbo jėgos pasiūlą taip pat būtų galima padidinti taikant aktyvesnę darbo rinkos politiką. Grynasis migracijos lygis Lietuvoje yra didžiausias ES, migruoja daug jaunimo. Šio gyventojų judėjimo ilgalaikis poveikis yra neaiškus, tačiau dėl jo gali pritrūkti įgūdžių darbo rinkoje ir todėl gali sumažėti konkurencingumas.

⁽²⁾ Remiantis Lietuvos banko statistiniais duomenimis.

⁽¹⁾ 2013 m. ES sąžiningumo sistemos ataskaita.

3.15.2 Galimybės gauti finansavimą ir investicijų

Bankų sektorius išlieka stabilus ir taiko griežtus skolinimo standartus. Netikrumas dėl išorės ekonominių sąlygų lėmė kredito paklausos sumažėjimą. Tačiau kartu daugelis įmonių turi pakankamą grynųjų lėšų atsargų, kad galėtų finansuoti savo investicijas. Buvo požymių, kad 2012 m. didėjęs skolinimas toliau didėjo 2013 m. Tikimasi, kad, jei skolinimo sąlygos nebus toliau griežtinamos, kreditų paklausa didės.

Naujausio Lietuvos verslo paramos agentūros tyrimo duomenimis (2013 m.), dažniausia kliūtis gauti kreditą yra griežti finansavimo reikalavimai, įkeistino turto stoka ir didelės finansavimo gavimo sąnaudos (palūkanų normos, garantijų mokesčiai, administracinės sąnaudos ir t. t.). Taip pat nenoriai skolinama pradedančiosioms įmonėms. Daugiau nei trys ketvirtadaliai MVĮ, gavusių išorės finansavimą su papildomomis sąlygomis, nurodė turėjusios įkeisti papildomą turtą, pateikti valstybės garantijų arba kitų institucijų garantijų arba padidinti investiciniam projektui skiriamą savo kapitalo dalį. 2012 m. MVĮ galimybių gauti finansavimą indeksas gerokai padidėjo, palyginti su 2008 m.

Lietuva vykdo keletą programų, kuriomis remiamos MVĮ galimybės gauti finansavimą, visų pirma tai INVEGOS fondas garantijų fondas JEREMIE ir Verslumo skatinimo fondas, kurie remiami ES struktūrinių fondų lėšomis. Garantijų fondas JEREMIE padeda teikti rizikos kapitalą, taikydamas įvairias priemones. INVEGOS fondas siūlo skolos priemones MVĮ, kad padėtų joms plėsti verslą. Garantijų fondas JEREMIE finansuoja MVĮ skirtas garantijas, o Verslumo skatinimo fondas teikia mikrokreditus veiklą pradedančioms įmonėms. Iki 2013 m. pabaigos 626 MVĮ gavo daugiau kaip 450 mln. EUR, įskaitant finansavimą ES struktūrinių fondų ir bankų sektoriaus lėšomis.

Siekdama pagerinti galimybes gauti kreditą, Lietuva sustiprino savo saugių sandorių sistemą: padidindama kilnojamojo turto, kurį galima įkeisti, įvairovę; užtikrindama, kad į garantinį susitarimą būtų galima įtraukti bendrą įkeičiamo turto aprašą ir užtikrindama išieškojimą ne teismo tvarka.

3.15.3 Inovacijos ir įgūdžiai

Komisijos 2014 m. Inovacijų sąjungos rezultatų suvestinės duomenimis, Lietuva vis dar atsilieka nuo kitų valstybių narių. Lietuvos rezultatai, matuojant pagal įmonių vykdomus mokslinius tyrimus ir technologinę plėtrą (MTTP), kaip BVP procentinę dalį, yra vieni prasčiausių ES.

Lietuvos ekonomika priskiriama prie „vidutinių inovacijų diegėjų“ grupės – prieš kelerius metus ji pakilo iš „prasčiausių inovacijų diegėjų“ grupės. Lietuva galėtų pagerinti savo mokslo bazę ir akademinio bei privačiojo sektorių organizacijų ryšius mokslinių tyrimų srityje. Lietuvos pažangiosios specializacijos strategija turėtų padėti skatinti glaudesnę verslo ir akademinės bendruomenės bendradarbiavimą MTTP ir inovacijų srityje. Pirmenybė turėtų būti teikiama toms svarbiausioms technologijoms ir procesams, kurie turi didelį potencialą pakeisti Lietuvos ekonomiką. Investicijos į MTTP yra gerokai mažesnės už Lietuvos siekį 2020 m. į MTTP investuoti 1,9 proc. BVP.

Šiuo metu Lietuvos valdžios institucijos rengia viešosioms institucijoms skirtas novatoriškų viešųjų pirkimų, įskaitant ikiprekybinius novatoriškų paslaugų viešuosius pirkimus, rengimo ir vykdymo rekomendacijas. 2013 m. Mokslo, inovacijų ir technologijų agentūra pradėjo naują projektą dėl ikiprekybinių viešųjų pirkimų, finansuojamą ES struktūrinių fondų lėšomis. Ši agentūra neseniai pradėjo kelis naujus projektus. Tarp jų – naujas technologinėms įmonėms skirtas projektas „Inovatyvaus verslo kūrimo skatinimas“, pagal kurį bus skatinamos naujos technologinės įmonės ir jų plėtra Lietuvoje. Projekte dalyvauja didžiausi Lietuvos universitetai, mokslo ir technologijų parkai ir kitos studijų bei mokslo institucijos.

Yra požymių, rodančių galimą įgūdžių trūkumą darbo rinkoje. Struktūrinis nedarbas išlieka didelis, daug darbingo amžiaus gyventojų išvykę. 2013 m. darbo užmokestis pradėjo didėti. Verslumo ir savarankiško darbo lygis žemas. Nors Lietuva jau pasiekė Europos tikslą iki 2020 m. iki 15 proc. sumažinti prastai skaitančių gyventojų dalį ir iki 40 proc. padidinti 30–34 metų gyventojų su aukštesniu išsilavinimu dalį, Tarptautinio moksleivių vertinimo programos (PISA) duomenimis, Lietuva atsilieka nuo ES vidurkio (skaitymo ir matematikos srityse).

Lietuva turėtų mažinti įgūdžių trūkumą darbo rinkoje, rengdama mokymus ir vykdydama aktyvią darbo rinkos politiką. Be kita ko, reikėtų gerinti švietimo sistemą, kad ji padėtų geriau tenkinti darbo rinkos poreikius, taip pat skatinti verslumo įgūdžius ir savarankiško darbo galimybes.

3.15.4 Investicijos

2009 m. prasidėjus krizei, bendrojo pagrindinio kapitalo formavimas sumažėjo maždaug 40 proc. Investicijos 2010 m. ir 2011 m. ėmė sparčiai didėti ir 2012 m. stabilizavosi. 2013 m. jos padidėjo maždaug 13 proc. Palyginti su geriausius rezultatus pasiekusia valstybe nare, investicijos į įrangą kaip BVP procentinė dalis nuo 2008 m. sumažėjo. Privačiojo sektoriaus investicijų augimas turėtų ir toliau išlikti teigiamas dėl įvairių veiksnių: itin mažų palūkanų normų; padidėjusių įmonių pinigų atsargų; įmonių planų papildomai investuoti gerėjant ekonominėms perspektyvoms (tokius planus rodo apklausų duomenys) ir platesnio esamų pramonės pajėgumų naudojimo viršijant ilgalaikį vidurkį. Tikimasi, kad ES bendrai finansuojami projektai padės padidinti viešąsias investicijas. Nuo 2000 m. tiesioginių užsienio investicijų srautai į Lietuvą didėjo. Pastaraisiais metais jie sulėtėjo – nuo 3,4 proc. BVP 2010 m. iki 1,5 proc. BVP 2012 m., tačiau manoma, kad 2013 m. jie buvo didesni.

3.15.5 Energija, žaliavos ir tvarumas

Lietuvoje vis dar veikia palyginti senas elektros skirstomasis tinklas, kuris buvo sukurtas siekiant elektros energiją gaminti centralizuotai ir dideliu mastu. Diversifikuoto energijos tiekimo infrastruktūros stoka trukdo konkurencijai. Elektros energijos ir dujų tinklų sujungiamumas su žemyninės Europos ir Šiaurės šalių tinklais prastas. Tai reiškia, kad elektros energija gali būti importuojama iš palyginti nedaugelio šalių, o gamtinės dujos yra importuojamos iš vienintelės išorės tiekėjos – Rusijos. Iki 2013 m. Lietuva už gamtines dujas mokėjo didžiausią kainą Europos Sąjungoje, o elektros energijos kainos viršijo ES vidurkį.

Šioje srityje Lietuvos valdžios institucijos teikia paramą: toliau stato naujas pažangias elektros perdavimo linijas, kad užtikrintų sujungiamumą su Lenkija ir Švedija; rekonstruoja ir modernizuoja esamas elektros energijos perdavimo linijas, kad

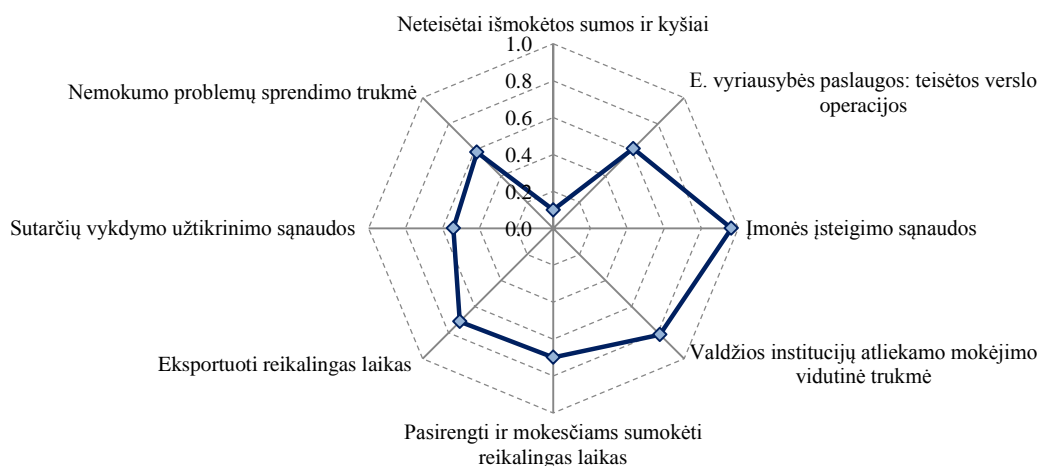
užtikrintų patikimą elektros tiekimą vartotojams, ir renovuoja dujų vidaus perdavimo ir paskirstymo tinklus. Tikimasi, kad iki 2014 m. pabaigos pradės veikti suskystintų gamtinių dujų terminalas Klaipėdoje. Šios pastangos padės sumažinti energijos tiekimo tinklo sąnaudas ir padidinti jo saugumą.

Atsižvelgiant į tai, kad Lietuvos pramonės sektorius didelis, jos ekonomika labai priklausoma nuo žaliavų, ypač žalios naftos, gamtinių dujų, sieros, kaustinės sodos ir ketaus, tiekimo. Kaip nurodyta pirmiau, valdžios institucijos vykdo projektus, kuriais siekia padidinti energijos tiekimo saugumą. Be to, Lietuvos pramonės sektorius dar galėtų gerokai padidinti išteklių naudojimo efektyvumą ir patobulinti gamybos metodus. Tai padėtų sumažinti jo priklausomybę nuo importuojamų žaliavų.

Kalbant apie energijos intensyvumą, Lietuvos ekonomikos energijos intensyvumas yra maždaug du kartus didesnis negu ES vidurkis, o aplinkos mokesčių lygis yra žemesnis už ES vidurkį. Iš dalies taip yra ne tik dėl daug šiltnamio efektą sukeliančių dujų išmetančio transporto sektoriaus, bet ir dėl gyvenamųjų pastatų bei paslaugų sektorių. Būsto, visų pirma daugiabučių namų, šildymo sistemos yra neefektyvios ir turi būti atnaujintos. Nors pagal vyriausybės remiamą programą renovuojant senus daugiabučius namus padaryta pažanga, apskaičiuota, kad reikia renovuoti dar kelis tūkstančius tokių namų.

Nors Lietuvoje vienam gyventojui tenkantis atliekų kiekis nesiekia ES vidurkio, atliekų tvarkymo sistema tebėra priklausoma nuo sąvartynų, o antrinio perdirbimo lygis nedidelis. Įrengta vienuolika regioninių nepavojingų atliekų sąvartynų, o seni nenaudojami sąvartynai ir užterštos teritorijos yra reikultivuojami. Siekiant pagerinti biologiškai skaidžių atliekų tvarkymą, statomos žaliųjų atliekų kompostavimo aikštelės, teikiami individualūs kompostavimo konteineriai, statomi nuotekų dumblo valymo įrenginiai. Planuojama, kad 2016 m. pradės veikti viena mechaninio rūšiavimo stotis ir devynios mechaninio biologinio rūšiavimo gamyklos. Pradės veikti mišrių komunalinių atliekų valymo įrenginiai ir bus padidinti atliekų rūšiavimo ir antrinio perdirbimo pajėgumai. Į sąvartynus patenkančių atliekų kiekis palaipsniui mažėja (2011 m. į sąvartynus pateko 1 mln. tonų atliekų, palyginti su 1,092 mln. tonų 2009 m.).

3.15.2 lentelė. Bendras viešosios administracijos profilis. Lietuva

Pastaba. Vertės buvo suapvalintos, kad geriausi valstybių narių rezultatai būtų įvertinti 1, o blogiausi – 0.

Šaltinis. Pasaulio banko ataskaitą „Verslas“; „Intrum Justitia“; EBPO; Pasaulio ekonomikos forumas, Europos Komisija

3.15.6 Galimybės patekti į rinkas, naudotis infrastruktūra ir paslaugomis

Lietuvos ekonomika yra atvira – iš dalies dėl jos tvirtos pramoninės bazės. Lietuvos eksporto dalis BVP struktūroje (maždaug 83 proc.) yra viena didžiausių ES. Pagrindinės jos eksporto partnerės yra ES (57 proc.) ir NVS (31 proc.). Nuo 2009 m. eksportas į ES didėjo mažiau negu eksportas į NVS šalis daugiausia dėl mažos paklausos euro zonoje. Paslaugų eksportas sudaro tik nedidelę viso eksporto dalį, tačiau pastaraisiais metais sparčiai augo.

Lietuvos tarptautiniam konkurencingumui transporto ir logistikos sektoriuje daug įtakos turi jos geografinė padėtis: per Baltijos jūros regioną, NVS ir Vakarų Europą jungiančią šalį krovinių srantai vežami į rytus ir į vakarus. Todėl transporto sektorius daugiausia prisideda prie Lietuvos ekonomikos (maždaug 13 proc. BVP).

Lietuvos geležinkelio tinklas sujungtas su NVS šalių tinklu – naudojamos tokios pačios geležinkelio vėžės (1 520 mm). Tai naudinga nacionalinei logistikos rinkai, ypač tolimųjų maršrutų reikmėms (pavyzdžiui, iš Azijos). Bendradarbiaudama su Latvija ir Estija, Lietuva įgyvendina projektą „Rail Baltic“, pagal kurį tiesiamas naujas europinį standartą atitinkančio pločio vėžių (1 435 mm) geležinkelis, Baltijos šalis jungiantis su kitomis Europos šalimis.

Kelių infrastruktūra yra labai svarbi transporto tinklo dalis – jai tenka apie pusę per Lietuvą vežamų krovinių ir beveik visi per ją keliaujantys keleiviai. Lietuvos kelių vežėjai veža nemažą dalį krovinių tarp ES ir kaimyninių šalių, visų pirma Rusijos, Kazachstano ir kitų NVS šalių, rinkų.

Klaipėdos jūrų uostas yra šiauriausias neužšalantis giliavandenis uostas, jame tvarkomi ilgą atstumą iš Rytų Europos į Vakarų Europą ir kitus žemynus gabenami kroviniai. Uosto infrastruktūrą sudaro konteinerių, naftos produktų, trąšų ir ro-ro krovinių tvarkymo įrenginiai, į jį gali įplaukti „Panamax“ tipo laivai, dėl to šis uostas yra regioninis konteinerių paskirstymo centras.

Trys tarptautiniai transeuropinio transporto tinklo (TEN-T) oro uostai (Vilniaus, Kauno ir Palangos) yra tapę pagrindiniais verslo ir turizmo „vartais“. Lietuvos oro uostų krovinių centras suteikia galimybę naudotis integruota tiekimo grandinės sistema, apimančia oro uostų infrastruktūrą, krovinių terminalą ir logistikos paslaugas.

3.15.7 Viešasis administravimas ir verslo aplinka

Lietuva užima palyginti aukštą vietą pagal viešojo administravimo veiksmingumą ir jo poveikį verslo aplinkai. Santykinė prasme ji yra arčiau geriausių rezultatų pasiekusios ES valstybės narės pagal laiką, kurio reikia norint pradėti verslą, darbo valandų,

kurias reikia sugaišti siekiant laikytis mokesčių gražinimo taisyklių visoje ES, skaičių ir bendrą verslo aplinkos rodiklį. Vertinant teisinę ir reguliavimo sistemą, Lietuva yra maždaug per vidurį tarp prasčiausių ir geriausių rezultatų pasiekusių ES valstybių narių. Palyginti su 2008 m., ji taip pat gerokai sutrumpino laiką, kurio prireikia norint pradėti verslą, patobulino teisinę ir reguliavimo sistemą bei verslo aplinkos rodiklį. Nuo 2012 m. tapo privaloma atlikti visų naujų verslo teisės aktų projektų poveikio vertinimą – vertinama, ar gali padidėti įmonėms tenkanti administracinė našta. 2013 m. atlikti beveik penkiasdešimties teisės aktų poveikio vertinimai.

Šiuo metu Lietuvos valdžios institucijos rengia verslo priežiūros institucijų konsolidavimo planą. Be to, vykdoma reforma, kuria siekiama padėti priežiūros institucijoms pradėti taikyti šias priemones: kontrolinius klausimynus, kad patikrinimai būtų nuoseklūs; rizikos valdymą, kad būtų sumažinta tyrimų našta patikimoms įmonėms, ir pagrindinius veiklos rezultatų vertinimo rodiklius, pagal kuriuos būtų vertinama agentūrų pažanga. 2013 m. Lietuva tęsė administracinės naštos mažinimo procesą, kurį pradėjo 2012 m. Šis procesas apima 24 priemones, iš kurių kelios buvo įgyvendintos 2013 m. Pavyzdžiui, sumažinta žemės pirkimo verslo tikslais procedūrų ir sudaryta galimybė teikti paraiškas elektroniniu būdu. 2012 m. valdžios institucijos pradėjo visų licencijų ir leidimų, kurių reikia norint pradėti verslą, peržiūrą ir iki 2013 m. pabaigos ją baigė. 2014 m. lapkričio mėn. bus pateikti teisės aktų, kuriais iš dalies keičiami galiojantys teisės aktai dėl licencijų ir leidimų, projektai.

Lietuva užtikrino, kad būtų lengviau pradėti verslą, sukurdama naujos formos ribotos atsakomybės privačią įmonę – mažąją bendriją, kurioje nereikalaujama turėti minimalaus įstatinio kapitalo. Kaip ir steigiant kitų populiariausių teisinių formų įmones, ją galima įsteigti internetu. Lietuva nuo 13 iki trijų dienų sutrumpino įmonės registravimo PVM mokėtojų registre laiką. Kartais registruojant įmonę internetu kartu galima atsidaryti jos taupomąją sąskaitą banke. Kalbant apie kredito gavimą, Lietuva sustiprino savo saugių sandorių sistemą: padidindama kilnojamojo turto, kurį galima įkeisti, įvairovę; suteikdama galimybę į garantinį susitarimą įtraukti bendrą įkeičiamo turto aprašą ir leisdamą išieškoti turtą ne teismo tvarka. Kalbant apie tarpvalstybinę prekybą, Lietuva sumažino būtinų eksporto ir importo dokumentų skaičių bei eksporto ir importo procedūrų

sąnaudas. Ji taip pat sutrumpino laiką, kurio reikia statybos leidimui gauti (nuo 142 iki 105 dienų).

3.15.8 Išvados

Siekiant užtikrinti didelį ir tvarų ekonomikos augimą reikės didinti ilgalaikį konkurencingumą. Lietuva turi toliau reformuoti savo energijos rinką, kad padidintų energijos tiekimo saugumą ir sumažintų kainas. Pramonė taip pat turėtų veiksmingiau naudoti energiją, kad sumažintų sąnaudas ir padidintų tvarumą. Būtina gerinti įgūdžius darbo rinkoje ir skatinti savarankišką darbą ir verslumą. Lietuvos valdžios institucijos toliau gerino verslo aplinką ir pastaruosiu metu vykdytos viešojo administravimo reformos vidutinės trukmės laikotarpiu turėtų duoti teigiamų rezultatų.